

цької інноваційної діяльності або переоцінка власних можливостей засновників може бути причиною банкрутства.

Для успішної діяльності інноваційного підприємства потрібно забезпечити ефективне управління інноваційним процесом на кожній його стадії: наука – дослідження – розроблення – виробництво – споживання. Для цього слід використовувати нові методи інноваційного менеджменту, які дозволять створити сприятливий організаційний клімат і дієвий механізм мотивації творчої праці.

При організації інноваційних підприємств рекомендується проведення, зокрема, таких заходів:

створення **групи зв'язку**, у складі якої є спеціалісти, що здійснюють аналіз та оцінку проектів і розв'язують проблеми, котрі виникають у процесі підготовки виробництва;

організація **проблемної групи** як тимчасової команди, доцільність якої спрямована на ліквідацію проблем, що виникають на стадії передачі НДДКР у виробництво та при реалізації;

утворення **підрозділу нових розробок** – розширеної групи працівників для пошуку нових ідей.

З врахуванням вищевикладеного слід зробити наступні висновки:

існує невідповідність стану розвитку інноваційного підприємництва, зокрема малого, із завданнями переходу економіки України на інноваційну модель розвитку;

необхідне державне формування ефективної інноваційної політики, у тому числі для сектора малого підприємництва, яка повинна задіяти всі можливі механізми та резерви економічного розвитку;

для ефективного здійснення інноваційного процесу в рамках інноваційних підприємств доцільним є створення гнучких організаційно-управлінських структур.

1. Закон України "Про підприємництво" № 698 від 07.02.97р. // Баланс. 2001. № 35. С. 9–14. 2. Закон України "Про державну підтримку малого підприємництва" № 2063 – III. від 19.10.2000 // Відомості Верховної Ради України 2000. № 51–52. 3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. К., 2001. 4. Петрович Й.М., Захарчин Г.М., Теребух А.А. Організація підприємництва в Україні: Навчальний посібник. Л., 2000. 5. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика : Учебное пос. / Под. ред. П.Н. Завлина и др. М., 2000.

УДК 336.77.067

О.І. Копилюк, К.П. Лазановська

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Розглянуто суть банківських ризиків та сучасні методи управління ними на прикладі АТ "Кредит Банк (Україна)".

Рассмотрены суть банковских рисков и современные методы управления ими на примере АТ "Кредит Банк (Украина)".

Здійснюючи курс на реформування економіки та інтеграцію у світове господарство, Україна зіткнулася з низкою серйозних проблем. Серед проблем, які в нових умовах господарювання постали у сфері діяльності банків, є ризики, пов'язані з наданням підприємствам усіх форм власності довго- і короткострокових кредитів.

Ризик є невід'ємною складовою в будь-якій сфері економічної діяльності. Щодо банківської справи, то її неможливо уявити без ризику, тобто для функціонування комерційних банків ризик є притаманною складовою. Будь-яке рішення в банківській діяльності супроводжується ризиком, оскільки фінансова сфера взагалі, а банківська зокрема, є дуже чутливою до різноманітних соціально-економічних, політичних, природно-кліматичних чинників. Нині значна кількість діючих банків перебуває у важкому фінансовому становищі. В цих умовах особливої ваги набуває завдання оптимізації системи надійного захисту банків від негативних наслідків кредитування. Головне завдання полягає в раціональному управлінні банківськими

ризиками, у тому, щоб якомога правильніше оцінювати ступінь ризику, здійснюючи ту чи іншу операцію, прагнути знизити ступінь ризику до мінімального рівня.

Проблема банківських ризиків є багатосторонньою, має чимало аспектів, є об'єктом аналізу як науковців, так і практичних працівників банків. У науковій літературі та численних навчально-методичних публікаціях описується безліч підходів до класифікації банківських ризиків. Питанню структуризації та класифікації ризиків, а також методам і моделям управління ними значна увага приділяється в публікаціях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, зокрема, В. Вітлінського, А. Герасимовича, В. Лагутіна, А. Мороза, С. Савлука, Т. Смовженко, В. Ющенко та інших.

Банківський ризик – це ситуативна характеристика діяльності будь-якого банку, що відображає невизначеність її результату і можливі несприятливі наслідки у випадку невдачі. Ризики з'являються в результаті невідповідності прогнозів подіям, що реально розвиваються [1, 122 с.]. Існують такі види фінансових ризиків: кредитний, незбалансованої ліквідності, процентний, поточних витрат, валютний, неплатоспроможності. Найсуттєвішим серед них є кредитний ризик.

Кредитний ризик – це сукупність імовірних небажаних подій при здійсненні фінансових угод. Суть його полягає в тому, що контрагент банку за угодою не зможе виконати взяті на себе зобов'язання і скористатися при цьому існуючими засобами захисту. На сучасному етапі розвитку банківської системи та економіки в цілому кредитний ризик стає все більше складним і багатогранним, має відношення не тільки до операцій кредитування, а й до інших операцій, які відображаються в балансі банку чи на його позабалансових рахунках (цінні папери, гарантії, акцепти тощо). Небезпека кредитного ризику в тому, що, крім неповернення наданого кредиту та процентів за ним, він може призвести до втрати банком частки прибутку через незбалансованість портфеля активів і пасивів за строками, сумами та ін.

Управління кредитним ризиком – це доволі складний процес, що починається з визначення ринків кредитування і триває до стадії погашення боргового зобов'язання чи реалізації забезпечення кредиту. Ключовими елементами ефективного управління кредитними ризиками є добре розроблена кредитна політика та механізм кредитування, ефективного управління кредитним портфелем банку, контроль за кредитами і, що дуже важливо, висококваліфікований персонал. Система управління ризиками реалізується шляхом прийняття конкретних заходів і складається з наступних елементів і підсистем: управління пасивами й активами; прийняття нормативів і лімітів; здійснення управлінського обліку і фінансового аналізу; висунення вимог до звітності і документообігу; реалізація кредитної політики; робота інформаційно-аналітичної служби; здійснення моніторингу; проведення аудиту; робота служби безпеки.

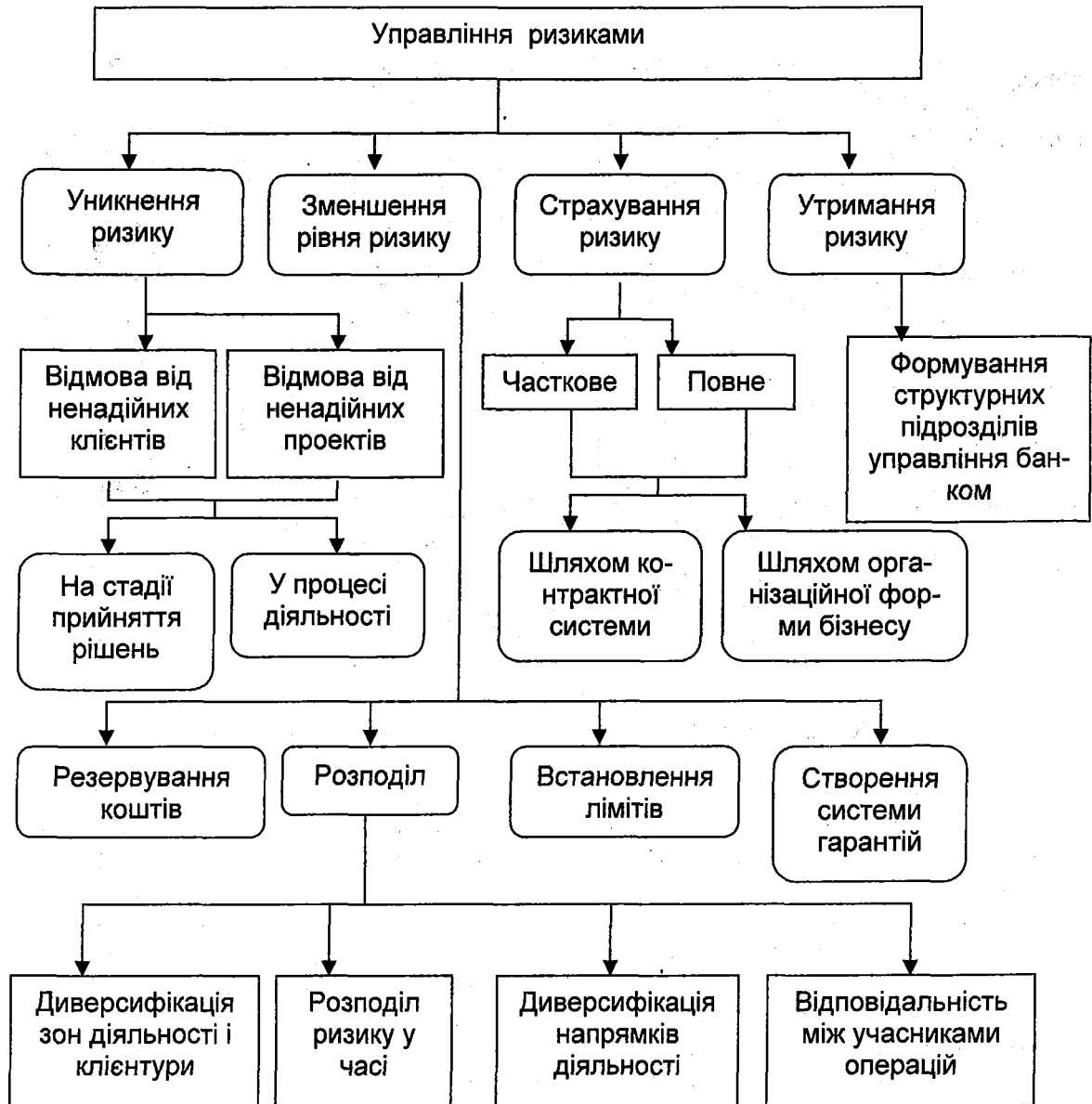
У загальному вигляді управління банківськими ризиками складається з таких етапів:

1. Локалізація ризику (його виявлення і класифікація).
2. Оцінка ризику (прогноз імовірності настання негативної події, визначення періоду тривалості ризику і суми коштів, які перебувають у режимі збитку та потенційного обсягу збитків).
3. Визначення гранично допустимого рівня ризику.
4. Аналіз окремих операцій з погляду їх відповідності прийнятному рівневі ризику.
5. Розроблення конкретних заходів для зниження ризику.

Ефективне управління рівнем ризику повинне вирішувати цілий ряд проблем: від відстеження ризику до його вартісної оцінки. Процес управління ризиками насамперед повинен забезпечити можливість отримання обґрунтованих розрахунків ризиків, на які наражається банк у своїй поточній діяльності, і визначити ймовірність виникнення надмірних ризиків у майбутньому.

У банківській діяльності прийнято застосовувати безліч методик управління ризиками. Одні з них базуються на найпростіших розрахунках, інші – на складних (використання динамічного моделювання, статистичних симуляцій). Вибір методики здійснюють самі банки в залежності від особливостей діяльності банківської установи.

Для управління ризиками, у тому числі й кредитними, надзвичайно важливим є нагляд з боку керівництва банку. Банківський ризик-менеджмент повинен доповнюватися розробкою конкретних заходів і методів регулювання кредитних ризиків (рис. 1).

Рис. 1. Схема управління кредитними ризиками банків

В АТ “Кредит Банк (Україна)” управління ризиком здійснюється послідовно та узгоджено на всіх організаційних рівнях. Кредитна діяльність банку характеризується інтенсивним нарощуванням кредитного портфеля з одночасним удосконаленням і впровадженням процедур кредитування. За 2003 рік загальний приріст його кредитного портфеля досягнув 36%, що в абсолютному виразі становить 213 914,18 тис. грн. За станом на 01.01.2004 року кредитний портфель банку склав 816 231,48 тис. грн. (рис. 2).

Для мінімізації кредитних ризиків АТ “Кредит Банк (Україна)” застосовує: лімітування кредитів, диверсифікацію, створення резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку. Диверсифікацію доцільно поділити на географічну (регіональну), портфельну і галузеву. Зокрема, банк зважає на підхід до галузевої диверсифікації кредитних вкладень, враховуючи стан реальної економіки, перспективи галузевого розвитку, ризикованість і прибутковість. Аби забезпечити мінімізацію кредитного ризику та побудову безпечного кредитного портфеля, банк скеровував кредитні пропозиції в основному клієнтам з групи середніх підприємств.

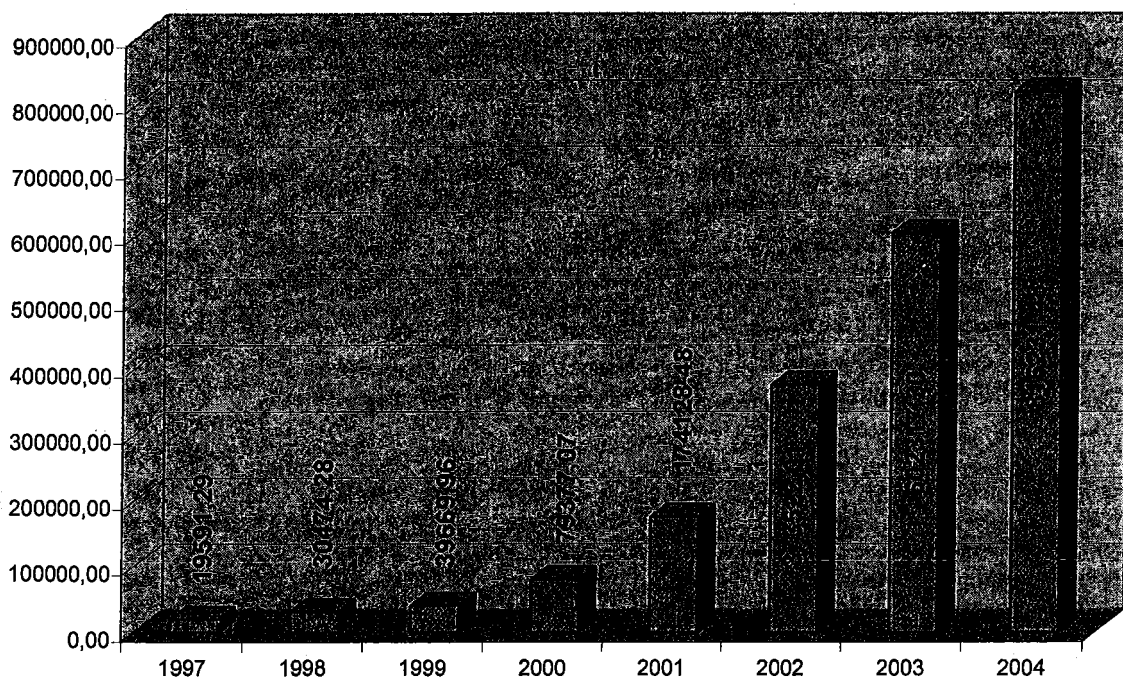

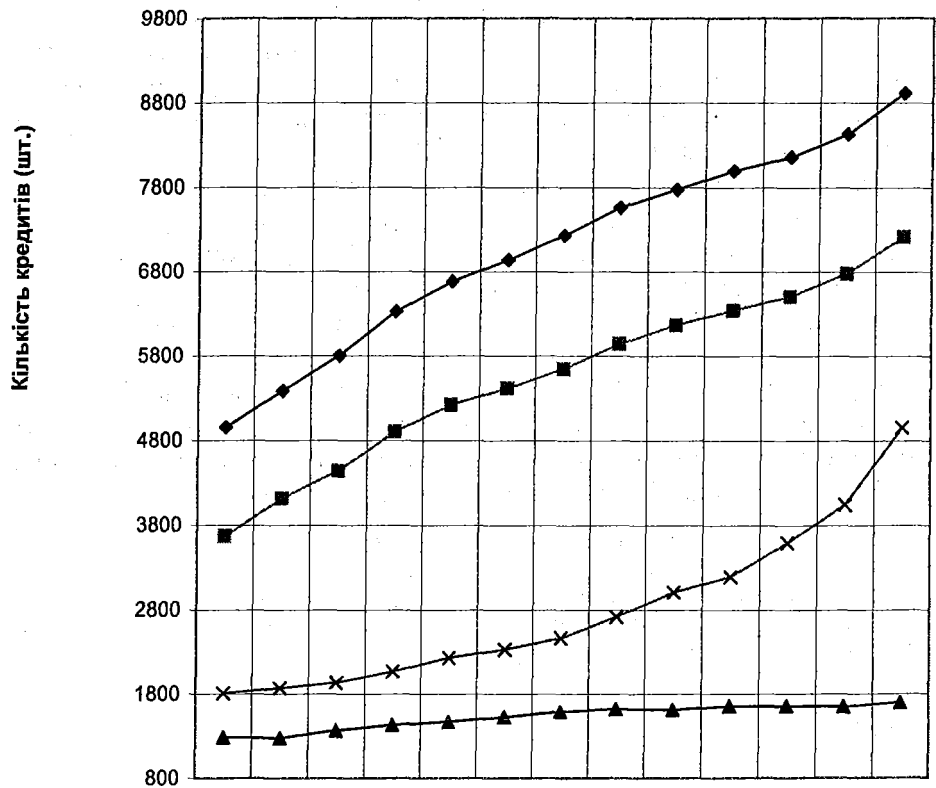
Рис. 2. Динаміка кредитного портфеля "АТ Кредит Банк (Україна)"

Продовжує зростати кількість кредитних операцій як для юридичних, так і фізичних осіб, про що свідчить динаміка зміни кількості виданих кредитів (рис. 3). Кількість кредитів упродовж 2003 року зросла з 4 955 до 8 917, з них юридичним особам – з 1 284 до 1 698, відповідно фізичним – з 3 671 до 7 219.

Зростання обсягів кредитування, кількості банківських операцій і послуг кредитного характеру зумовило застосування новітніх методів і підходів з управління банківськими ризиками. Позитивним моментом у діяльності банку є використання міжнародного досвіду управління ризиками, який регламентується Базельським комітетом з питань банківської діяльності та іншими міжнародними організаціями з контролю за банківською діяльністю.

Аналіз та оцінка ризиків консолідується по групі КВС (Бельгія) на основі міжнародних процедур і стандартів, що забезпечує ефективне розміщення капіталу з врахуванням інтересів акціонерів та захисту вкладників банку. В умовах високих темпів зростання кредитного портфеля значна увага приділяється кредитним ризикам. В АТ "Кредит Банк (Україна)" департаментом кредитних ризиків створена централізована система контролю і керування ризиками, що включає в себе комплексну оцінку фінансового стану позичальників, визначення кредитного рейтингу різних контрагентів банку, створення резервів для покриття кредитного ризику, вимогу щодо забезпеченості кредитів та їх цільового використання, моніторинг з наданих кредитних продуктів, диверсифікацію кредитного портфеля.

Особлива увага приділяється оцінці кредитних ризиків і здійсненню заходів щодо їх скорочення. Для цього в кредитній політиці АТ "Кредит Банк (Україна)" закладено більш жорсткі (порівняно з вимогами НБУ) нормативи фінансування однієї особи чи групи споріднених між собою осіб, інсайдерів банку. Зменшити кількість кредитних ризиків банк намагається кредитуванням клієнтів, з якими співпрацює тривалий час, особливою обережністю в кредитуванні нових клієнтів, високоякісним забезпеченням кредитних операцій, диверсифікацією кредитного портфеля за різними галузями економіки, залученням інших банків до консорціумного кредитування.

	01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12	01.01
◆ Кількість кредитів (2003рік -всього), шт.	4955	5388	5805	6331	6686	6939	7232	7565	7779	7996	8164	8431	8917
■ Кількість кредитів (2003рік -фіз.ос.), шт.	3671	4114	4441	4900	5219	5416	5646	5944	6168	6343	6508	6782	7219
▲ Кількість кредитів (2003рік -юр.ос.), шт.	1284	1274	1364	1431	1467	1523	1586	1621	1611	1653	1656	1649	1698
× Кількість кредитів (2002рік -всього), шт.	1808	1871	1936	2069	2231	2331	2468	2720	3009	3190	3593	4046	4955

Рис. 3. Динаміка обсягів кредитування в АТ "Кредит Банк (Україна)" за 2002–2003 рр.

Управління кредитними ризиками здійснюється в банку на рівні окремої позики і на рівні кредитного портфеля банку за допомогою методів двох груп. До першої групи методів належать аналіз кредитоспроможності позичальника, аналіз та оцінка кредиту, структурування позики, документування кредитних операцій, контроль за наданим кредитом і станом застави. Особливістю даних методів є послідовність їх застосування, оскільки вони одночасно є етапами процесу кредитування, на кожному з яких ставиться завдання мінімізації кредитних ризиків. До методів управління ризиком кредитного портфеля належать диверсифікація, лімітування та створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями банку.

Особливе значення надається управлінню ризиком ліквідності. У рамках управління ризиками при формуванні активів банк підтримує достатній рівень ліквідності, має збалансовану структуру активів і пасивів щодо строків і видів валют, забезпечує необхідний рівень диверсифікованості по галузях, клієнтах і розмірах інвестицій.

Управління ризиком процентної ставки здійснюється за допомогою VAR-методології та GAP-аналізу. Банком розробляється методика стосовно лімітування обсягів інвестиційних і довгострокових активів, встановлення обмежень щодо структури портфеля цінних паперів, а також здійснення єдиної процентної політики. Існуюча структура балансу досить стійка щодо зміни ринкових ставок.

АТ "Кредит Банк (Україна)" провадить виважену політику в управлінні валютними ризиками. Усі операції з валютними коштами лімітуються і регламентовані внутрішніми інструкціями банку й інструкціями, доведеними його стратегічними інвесторами. Сума валютного ризику банку оцінюється та контролюється при нормальних і кризових умовах функціонування валютного ринку України.

Для мінімізації операційних ризиків в АТ "Кредит Банк (Україна)" постійно вдосконалюються технології проходження документів, здійснюється контроль за проведенням операцій і платежів, введена регулярна планова діагностика комп'ютерного устаткування й програмного забезпечення. Значно зросли ступінь захищеності банку, безпека використовуваних банківських технологій і систем електронних розрахунків.

На нашу думку, вивчення досвіду управління ризиками в АТ "Кредит Банк (Україна)" є цінним для науковців і практиків. Адже це єдиний у західному регіоні України банк, який у статутному фонді має понад 90% іноземного капіталу, володіє широким асортиментом банківських операцій і послуг, у т.ч. у сфері кредитування.

Отже, для обмеження ризиків, які відбиваються не лише на результатах діяльності банків, але й на фінансовому стані їхніх клієнтів, законодавством запроваджено систему заходів щодо нормування, обмеження, страхування та контролю банківської діяльності. Реалізація їх забезпечить стійку і безперебійну роботу кожного комерційного банку, що в перспективі гарантуватиме стабільність і поліпшення роботи банківської системи загалом, а в результаті розвиток економіки в цілому та її окремих галузей.

1. Банківські операції: Підручник / За ред. А.М.Мороза. К., 2000. 2. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. К., 1996. 3. Вовчак О., Копилюк О. Ризики у банківській діяльності та управління ними // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Економічні проблеми розвитку регіону. Вип. XXXI. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України. 2001. С. 163–175. 4. Кредитний ризик комерційного банку: Навчальний посібник / За ред. В.В. Вітлінського. К. 2000.

УДК 332.122:338.124.4 (477+438)

В.А. Пантелей, Я.В. Шевчук

ПРОБЛЕМИ САНАЦІЇ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

Аналізуються сучасні проблеми санації депресивних територіальних суспільних систем у контексті соціально-економічних проблем українсько-польського прикордоння. Пропонуються заходи для їх подолання.

Анализируются современные проблемы санации депрессивных территориальных общественных систем в контексте социально-экономических проблем украинско-польского приграничья. Предлагаются мероприятия для их преодоления.

Дослідження сучасних соціально-економічних проблем українсько-польського прикордоння завжди було актуальним, оскільки Україна й Польща є найближчими сусідами. Тісно співпрацює в даному напрямку ряд українських і польських учених. Яскравим прикладом цього є матеріали, опубліковані науковцями Інституту регіональних досліджень НАН України та Інституту географії Польської Академії Наук у збірнику „Проблеми співробітництва прикордонних територій України і Польщі”. У рамках названих проблем особливої ваги набувають питання санації депресивних територіальних суспільних систем у межах українсько-польського прикордоння. Однак слід зауважити, що згадані проблеми не тільки вивчаються, але й розв'язуються. Так, Польща не лише стала, але й надалі залишатиметься стратегічним торговельним партнером Львівщини і Волині: при Львівській торгово-промисловій палаті створено генеральне представництво Міжнародного Познанського Ярмарку, основним завданням якого є просування українських товарів на західні ринки і, зокрема, на польський. Вирішено низку питань, пов'язаних з розбудовою транспортної інфраструктури українсько-польського прикордоння та спрямованих на інтеграцію розвитку господарства в межах зазначених територій.

Проте з плином часу постійно виникають нові проблеми, які потрібно вивчати й розв'язувати. Так, у зв'язку зі вступом Польщі до ЄС і українським проєвропейським вибором вивчення соціально-економічних проблем розвитку українсько-польського прикордоння стало вкрай необхідним.